

Planbureau voor de Leefomgeving

GELDSTROMEN NAAR NATUUR

Ontwikkelingen van de financieringsstromen voor natuur- en landschapsbeheer tussen 1999 en 2013

Marianne Schuerhoff en Arjan Ruijs

Verbeterde versie: 20-12-2016

PBL

Inhoud

Erratum	4
Woord vooraf	5
Samenvatting	6
1 Inleiding	10
2 Wat zit wel en niet in de cijfers?	12
3 Uitgaven direct aan natuur en landschap	14
4 Indirecte geldstromen naar natuur en landschap	18
5 Enkele natuurorganisaties nader bekeken	22
6 Conclusies en aanbevelingen	25
Referenties	27
Bijlage 1 - Begrippenlijst	29
Bijlage 2 – Inflatiecorrectie	31

Erratum

20-12-2016

In de oorspronkelijke versie van dit rapport (3 oktober 2016) stond op pagina 6 en pagina 10 abusievelijk vermeld dat met het Bestuursakkoord Natuur het Rijk in 2011 600 miljoen euro bezuinigde op natuur. Dit is een onjuiste uitspraak die in de voorliggende versie is gecorrigeerd. Het kabinet heeft in 2011 wel een bezuiniging van circa 70% aangekondigd op het budget voor natuur- en landschapsbeheer.

Woord vooraf

Deze achtergrondstudie naar geldstromen voor natuur is uitgevoerd in het kader van het Natuurlijk Kapitaal Nederland (NKN) programma van het Planbureau voor de Leefomgeving. Het NKN-programma is een tweejarig programma wat het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in de periode 2014-2016 uitvoert in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken.

Eén van de ambities van het kabinet is het verbinden van natuur en economie (Natuurvisie 2014). Van natuur beschermen tegen de samenleving naar natuur beschermen mét de samenleving. Een ontwikkeling die past bij een tijdgeest waarin bedrijven en burgers steeds vaker zelf initiatieven nemen en de overheid zich meer en meer beperkt tot een ondersteunende rol. Met het programma Natuurlijk Kapitaal Nederland (NKN) probeert het PBL aan overheden, ondernemers en maatschappelijke organisaties concrete handvatten te bieden voor het nemen van investerings- en beleidsbeslissingen waarbij natuur en economie elkaar versterken.

In Natuurlijk Kapitaal Nederland staat 'leren van de praktijk' centraal. Dat doet het PBL door deel te nemen in praktijkprojecten van bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties. Samen met de projectpartners zoeken we naar handvatten voor het nemen van investerings- en beleidsbeslissingen waarbij natuur en economie elkaar versterken.

De praktijkprojecten vallen onder de volgende thema's:

- Waterveiligheid en natuur in het Deltaprogramma
- Ecosysteemdiensten in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
- Waterkwaliteit met Brabant Water
- Verduurzaming van internationale handelsketens
- Verzilveren van bestaande natuur in de Weerribben-Wieden
- Mogelijkheden voor een circulaire zeevierketen
- Innovatieve food ondernemers.

Naast het deelnemen in lopende projecten trekken we ook lessen uit het verleden door bestaande praktijkvoorbeelden te analyseren. Het onderzoek naar geldstromen valt onder dit programmaonderdeel. Deze ex-post analyses geven inzicht in de factoren die de integratie van of de uitruil tussen economie en natuur beïnvloeden, over hoe in besluitvormingsprocessen met spanningen tussen het belang van een duurzaam beheer van natuurlijk kapitaal en bedrijfseconomische belangen is omgegaan, en over de handelingsperspectieven die de betrokkenen hebben gekozen om economie en natuur in meer of mindere mate met elkaar te verbinden. De verschillende ex-post analyses geven ieder een stukje van de puzzel waar we in het NKN-programma aan werken.

Op de website <http://themasites.pbl.nl/natuurlijk-kapitaal-nederland> is informatie over het hele programma te volgen.

De auteurs willen Marcel van Velzen (Centraal Bureau voor de Statistiek) bedanken voor het samenstellen van de data en het uitzoeken van veel vragen over de data. Ook willen we Arienne de Blaeij en Vincent Linderhof (Wageningen Economic Research) en Hendrien Bredenoord (PBL) bedanken voor hun waardevolle opmerkingen over veranderingen in het natuurbeleid, de financiering ervan en de rol van de provincies.

Samenvatting

Veranderend natuurbeleid leidt tot andere geldstromen naar natuur

De afgelopen jaren is het natuurbeleid in Nederland veel veranderd. De ontwikkeling van natuur en het beheer van natuur is gedecentraliseerd van de Rijksoverheid naar de provincies (Natuurpact). De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is herijkt, waarbij voortaan wordt gesproken over het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Daarnaast heeft de afgelopen 15 jaar het overheidsbudget voor het natuur- en landschapsbeheer regelmatig gefluctueerd en is ook de visie op het natuurbeleid veranderd. In zijn nieuwste natuurvisie spreekt het kabinet bijvoorbeeld de wens uit om natuur v n en v r de samenleving te laten zijn en natuur een solide basis te geven (Ministerie Economische Zaken 2014a). Om zicht te krijgen op de vraag of deze veranderingen er toe hebben geleid dat er minder of juist meer geld naar het natuur- en landschapsbeheer gaat en waar dat geld aan wordt besteed, geven we in dit rapport aan hoe de geldstromen rondom natuur de afgelopen jaren zijn veranderd. We kijken naar geldstromen van verschillende partijen: de Rijksoverheid en decentrale overheden, natuurorganisaties, bedrijven en huishoudens (zie figuur S1). Hierbij onderscheiden we vier bestemmingen voor de geldstromen: verwerving van natuurterreinen, inrichting en beheer, apparaatskosten en overige kosten zoals voorlichting en educatie. We geven in dit rapport antwoord op de vraag: *Wie betaalt hoeveel aan natuur- en landschapsbeheer?* We bekijken hiervoor de periode tussen 1999 en 2013, waarbij we voor de jaren 2003 en 2013 de meest gedetailleerde data hebben.

Wat zit er wel en niet in deze cijfers?

We schetsen zowel het beeld op nationaal niveau als op het niveau van enkele individuele organisaties. We concentreren ons op wat verschillende partijen uitgeven voor natuur- en landschapsbeheer. We gebruiken hiervoor de statistiek *'kosten en financiering natuur- en landschapsbeheer'* van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Bos in particulier bezit (kleiner dan 5 hectare) is geen onderdeel van deze cijfers, net als milieubeheer en financieel voordelige regelingen (zoals fiscale vrijstellingen, rechten van successie etc.). Ook zijn niet alle geldstromen naar en van de EU onderdeel van dit onderzoek (zoals de bijdragen voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid en vanuit het Plattelandsontwikkelingsprogramma POP). Vanwege meerdere methode-wijzigingen bij de statistieken over dit thema zijn deze stromen niet goed over de jaren te vergelijken.

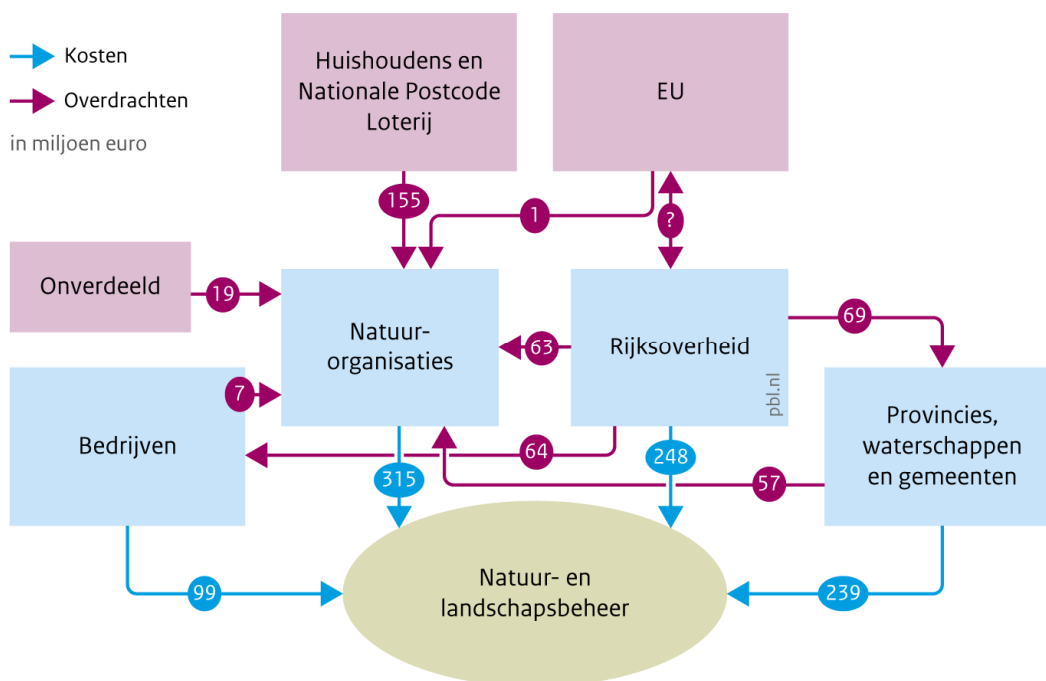
Geldstromen naar natuur fluctueren sterk

Aan het begin van dit onderzoek stelden we de vraag: wie betaalt hoeveel aan natuur- en landschapsbeheer en wijzigt de omvang van de middelen? In 2013 is volgens de officiële statistieken 901 miljoen euro aan natuur- en landschapsbeheer besteed; zo'n 54 euro per Nederlander. Als percentage van BBP bedroegen de natuur- en landschapskosten in 2013 0,14 procent.¹ In de jaren 1999-2003 was dit gemiddeld 0,18 procent (CBS 2015a), zo'n 64 tot 72 euro per inwoner per jaar. Het eerste wat opvalt, is dat het beleid in deze periode meerdere malen is gewijzigd en dat mede hierdoor de totale uitgaven aan het natuur- en landschapsbeheer sterk fluctueren per jaar. Gemiddeld bedroegen de geldstromen naar natuur de afgelopen 15 jaar 1.100 miljoen euro per jaar, met een maximum van 1.259 miljoen euro in 2001. De daling van 2013 ten opzichte van 2011 is opvallend, maar grotendeels te verklaren door het Bestuursakkoord Natuur. Deze resulteerden in een aangekondigde bezuiniging op het budget voor natuur- en landschapsbeheer door het kabinet van ongeveer 70%, onder

¹ Merk op dat het CBS praat over 'natuur- en landschapskosten' terwijl het hier feitelijk gaat over uitgaven aan natuur en landschap. Hierbij wordt geen rekening gehouden met bijvoorbeeld afschrijvingen op apparaten, die het verschil tussen kosten en uitgaven aangeven. In dit rapport worden de woorden kosten en uitgaven door elkaar gebruikt. De hier gegeven bedragen zijn gecorrigeerd voor inflatie en gegeven in prijzen van 2013.

Figuur S1

Kosten en overdrachten voor natuur- en landschapsbeheer 2013

Bron: PBL

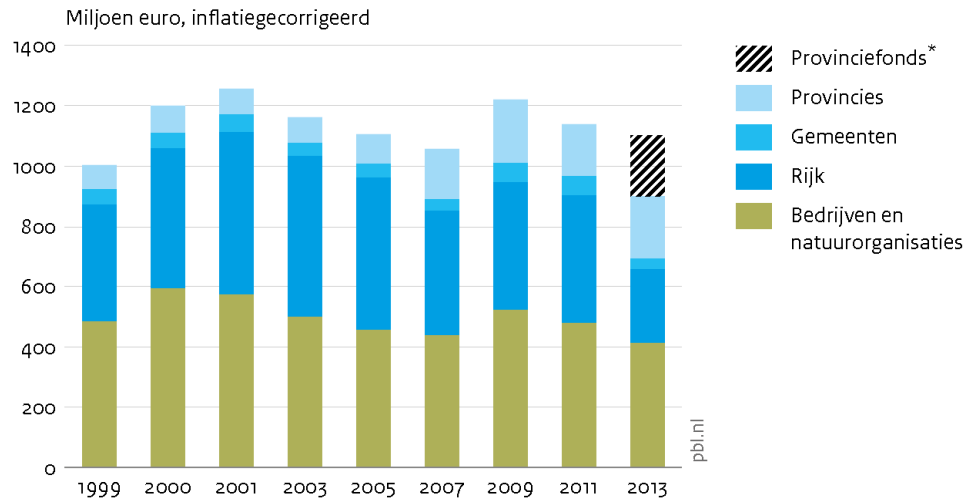
Opmerking: Zie bijlage 1 voor een definitie van de verschillende categorieën.

andere via het stopzetten van de Investeringssubsidie Landelijk Gebied (ILG). In de jaren daarna is deze bezuiniging in een aantal stapjes gedeeltelijk ongedaan gemaakt, onder andere via een eenmalige, niet als natuurgeld geormerkte bijdrage van 200 miljoen aan het Provinciefonds in het Lenteakkoord van 2013. Deze eenmalige bijdrage is later structureel gemaakt. Doordat de bijdrage in 2013 ongeormerkt was, is deze niet terug te vinden in de officiële statistieken voor 'kosten natuur- en landschapsbeheer'. Als deze eenmalige bijdrage aan het provinciefonds van 200 miljoen euro in 2013 ook wordt meegerekend bij de uitgaven aan natuur- en landschap, zijn de beschikbare middelen voor natuur- en landschapsbeheer nauwelijks gedaald in de periode 2003-2013 (zie ook figuur S2). De decentralisatie resulteerde ook in de nodige onzekerheid over de uitgaven aan de realisering van het Natuurnetwerk Nederland (tot 2011 de Ecologische Hoofdstructuur). Zo is het nog niet duidelijk of en hoeveel de provincies extra gaan financieren uit eigen middelen en of de ongeormerkte middelen uit het provinciefonds zijn ingezet voor natuur. Bij de evaluatie van het Natuurpact die in opdracht van Rijk en provincie gaande is komt dit verder aan de orde.

Geld voor natuur gaat grotendeels naar inrichting en beheer

We onderscheiden vier verschillende bestemmingen van uitgaven aan natuur en landschap: verwerving, inrichting en beheer, apparaatskosten en overige kosten, zoals educatie en voorlichting. De afgelopen 15 jaar wordt het meeste geld besteed aan inrichting en beheer. Relatief gezien is dit aandeel ook gestegen. Werd in de periode 1999-2003 nog zo'n 40% van het natuurgeld besteed aan inrichting en beheer, in de periode 2011-2013 was dat gestegen naar zo'n 50%. In 2013 was de omvang van inrichting en beheer wel lager dan in 2011: 460 miljoen euro in 2013 tegenover 574 miljoen euro in 2011. De kosten voor verwerving van nieuwe natuurgebieden zijn de afgelopen decennium gestaag gedaald; van een maximum van 307 miljoen euro in 2000 naar 57 miljoen euro in 2013.

Figuur S2 Bruto kosten voor natuur- en landschapsbeheer naar partij

* Het Provinciefonds betreft een éénmalige extra bijdrage van kabinet Rutte II aan de Provincies

Bron: CBS Statline, EZ 2014b

Decentralisatie zichtbaar: uitgaven verschuiven van rijk naar provincies

Zowel publieke (Rijk en decentrale overheden) als private partijen (bedrijven en natuurorganisaties) betalen direct aan natuur- en landschapsbeheer. De private partijen betaalden in 2013 zo'n 45 procent van de directe uitgaven aan natuur. In 2003 was dit meer dan de helft. Behalve de verschuiving tussen publieke en private partijen is er ook een verschuiving binnen de publieke partijen te zien. De decentralisatie, waarbij het Rijk de uitvoering van natuurbeheer heeft overgedragen aan de provincies, is terug te zien in de bijdrages van de verschillende publieke partijen aan natuur- en landschapsbeheer.

Rijk blijft belangrijkste financier van natuur- en landschapsbeheer

Behalve directe uitgaven, zijn er ook indirecte uitgaven aan natuur en landschap. De EU en de huishoudens – inclusief de Nationale Postcode Loterij – komen in beeld wanneer we naar deze indirecte geldstromen kijken. Via deze indirecte uitgaven financieren alle partijen natuurbeheer dat door natuurorganisaties wordt uitgevoerd. In totaal wisselt zo'n 500 miljoen euro van eigenaar voordat het aan natuur- en landschapsbeheer wordt besteed. De natuurorganisaties ontvangen ruim 300 miljoen euro van de andere partijen, de helft hiervan is afkomstig van huishoudens en de Nationale Postcode Loterij. Dit laat zien dat met name de Nationale Postcode Loterij een belangrijke bron van inkomsten levert voor de natuurorganisaties. Het laat ook zien dat de overheid (Rijk, provincies, gemeentes en waterschappen) de belangrijkste financier van natuur blijft omdat zij naast eigen uitgaven aan natuur- en landschapsbeheer ook via de overdrachten, indirect een groot deel van de uitgaven van de natuurorganisaties en bedrijven financiert. In totaal financiert de overheid zo'n 75% van de uitgaven aan natuur- en landschapsbeheer. De Rijksoverheid neemt hiervan het grootste deel voor haar rekening.

Opbrengsten nemen toe

Natuur- en landschapsbeheer levert ook geld op. De opbrengsten van natuur- en landschapsbeheer, in de vorm van onder andere houtkap, zijn ongeveer verdubbeld in 2013 ten opzichte van 2003; van 66 miljoen euro naar 128 miljoen euro.

Veranderende inkomstenbronnen voor natuurorganisaties

Voor vier natuurorganisaties (Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen, Vogelbescherming Nederland en Wereldnatuurfonds) hebben we omvang en samenstelling van de inkomstenbronnen in 2013 vergeleken met 2003. Alle vier deze organisaties hadden in 2013 meer te besteden dan in 2003. De terreinbeherende organisaties hebben in die periode ook beduidend meer grond in hun bezit gekregen. De samenstelling van de inkomsten is echter veranderd en inkomsten uit contributies en donaties zijn, zeker voor de niet-terreinbeherende organisaties WNF en Vogelbescherming Nederland, groter geworden. De verschillen tussen de natuurorganisaties zijn echter dusdanig groot dat geen eenduidige conclusie kan worden getrokken over de gevolgen van de veranderingen in het natuurbeleid voor de natuurorganisaties. Het verdient aanbeveling om over een paar jaar de effecten op inkomsten en uitgaven van natuurorganisaties nogmaals te bezien, als de gevolgen van de decentralisatie en veranderingen in het natuurbeleid zijn uitgekristalliseerd.

1 Inleiding

Veranderend natuurbeleid

De afgelopen vijf jaar heeft het natuurbeleid in Nederland roerige tijden doorgemaakt. De belangrijkste verandering is de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies (Buijs et al. 2014). In 2011 sloten het Rijk en de provincies het Bestuursakkoord Natuur. De toenmalige EHS (Ecologische Hoofdstructuur) werd opnieuw vormgegeven (Rijksoverheid 2011, 2012²), het Investeringsbudget Landelijke Gebieden (ILG) herzien, het Natuurnetwerk geïntroduceerd en tevens werd ongeveer 70% bezuinigd op het budget voor natuur- en landschapsbeheer. In 2013 werden een aantal van deze afspraken herzien in het Natuurpact, waarbij een deel van de bezuinigingen werd teruggedraaid en verdere afspraken werden gemaakt over de decentralisatie van het natuurbeleid. Ook kreeg in die jaren de uitwerking van internationale verdragen zoals de Vogel- en Habitatrichtlijnen meer vorm. Ten slotte spreekt het kabinet in zijn nieuwste natuurvisie, de wens uit om natuur ván en vóór de samenleving te laten zijn (Ministerie van Economische Zaken 2014a). Dit betekent een grotere betrokkenheid van de burger, terwijl de rol van de overheid verandert (Selnes et al. 2013). Deze 'vermaatschappelijking van natuur' is al langer aan de gang en vertaalt zich bijvoorbeeld in meer burgerinitiatieven gericht op natuurbeheer (Salverda et al. 2014). Natuurbeheerders zoeken in dit veranderende landschap een nieuwe rol, nieuwe werkwijzen en nieuwe (private) financieringsstromen (NP 2011, Kwink 2015).

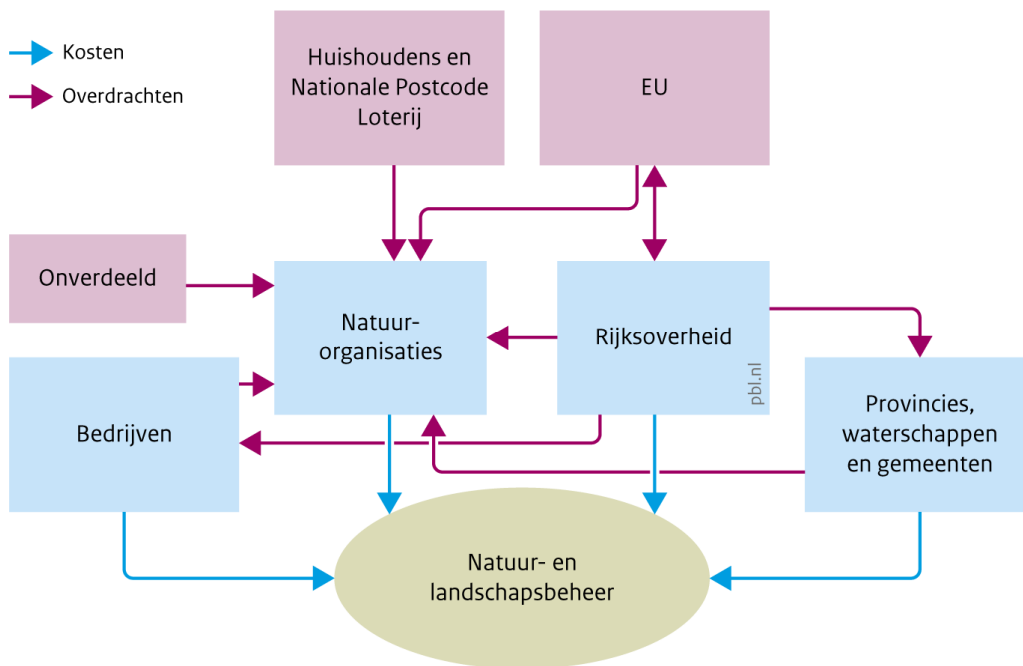
Wie betaalt hoeveel aan natuur- en landschapsbeheer?

Het gevolg van al deze veranderingen is dat de geldstromen naar natuur zijn veranderd. Er is echter geen goed overzicht naar hoe zij veranderd zijn, of er daardoor minder of juist meer geld naar het natuurbeleid gaat, van welke partijen dit geld afkomstig is en waar zij het aan besteden. Om zicht te krijgen op de omvang van de veranderingen van de financiering van het natuurbeleid stellen we daarom de vraag: *Wie betaalt hoeveel voor welk doel aan natuur- en landschapsbeheer, en hoe is dat de afgelopen jaren veranderd?* We onderzoeken dit zowel op nationaal niveau als voor enkele natuurorganisaties, waarbij we kijken naar de uitgaven aan verwerving van natuur, inrichting en beheer, apparaatskosten en overige kosten. We kijken zowel naar publieke partijen (Rijk, provincies, waterschappen, gemeenten en EU) als naar private partijen (bedrijven, natuurorganisaties, huishoudens). We onderzoeken zowel wie de uitgaven aan natuur doet (de directe geldstromen die aan natuurbeheer worden besteed oftewel de kosten van natuurbeheer) als van wie dit geld afkomstig is (de indirecte geldstromen of overdrachten) - zie figuur 1.1. Ook kijken we voor enkele natuurorganisaties hoe hun inkomsten en uitgavenpatroon is veranderd. De in het onderzoek gehanteerde methode beschrijven we in het volgende hoofdstuk.

² De afspraken tussen Rijk en provincies over de decentralisatie van het natuurbeleid zijn vastgelegd in het onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur (Rijksoverheid 2011), aanvullende afspraken d.d. 7 december 2011 en de uitvoeringsafspraken d.d. 8 februari 2012 (Rijksoverheid 2012), wordt geduid als 'Bestuursakkoord Natuur'.

Figuur 1.1

Kosten en overdrachten van partijen voor natuur- en landschapsbeheer 2013

Bron: PBL

Opmerking: Zie bijlage 1 voor een definitie van de verschillende categorieën.

Natuurlijk Kapitaal

Dit rapport is geschreven als notitie voor beleidsmakers en dient tevens als achtergrondstudie voor het Natuurlijk Kapitaal Nederland-programma (NKN – zie het voorwoord voor meer informatie over het NKN-programma; zie ook Van Egmond en Ruijs 2016). Het NKN-programma onderzoekt wat economie en natuur elkaar te bieden hebben. Natuur is van belang voor mensen, het is een vorm van kapitaal, het natuurlijk kapitaal. Dit natuurlijk kapitaal levert diensten aan de mens, ecosysteemdiensten. De omvang en staat van het natuurlijk kapitaal dat die diensten mogelijk maakt bepalen hoe goed en hoe betrouwbaar die levering is. Een groot deel van het natuurlijk kapitaal in Nederland bevindt zich in het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Het Nederlands natuurbeleid probeert aan de ene kant natuur te benutten en aan de andere kant natuur te beschermen en te verbeteren (Ministerie van Economische Zaken 2014a). Dit beschermen en verbeteren is gericht op de natuur in (nationale) parken en het Natuurnetwerk Nederland. Om te kunnen beoordelen of de verandering van natuurfinanciering gevolgen heeft voor het natuurbeheer is het van belang om te weten hoe de totale omvang van de middelen voor natuur verandert. Leiden de veranderingen tot een verschuiving tussen de verschillende bronnen van financiering, veranderingen in de uitgaven door de uitvoerders van het beleid en veranderingen van de verschillende bestemmingen van natuur- en landschapsbeheer?

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk bakenen we deze studie af en beschrijven we de onderzoeksmethode. In het derde hoofdstuk behandelen we de directe uitgaven aan natuur- en landschapsbeheer: Wat is de omvang van de geldstromen? Naar welke bestemming gaat het geld? En wie voert het natuurbeheer uit? Daarna laten we in het vierde hoofdstuk de indirecte geldstromen zien. We behandelen welke partijen aan andere partijen betalen en wat de partijen verdienen aan natuur. In het vijfde hoofdstuk kijken we naar de uitgaven en inkomsten van een paar individuele natuurorganisaties. Het laatste hoofdstuk bevat de conclusies en aanbevelingen.

2 Wat zit wel en niet in de cijfers?

Wel in deze cijfers

In deze studie onderzoeken we de geldstromen rondom natuur- en landschapsbeheer. Verschillende partijen betalen direct of indirect aan natuur: Rijksoverheid, provincies, waterschappen, gemeenten, huishoudens (inclusief de Nationale Postcode Loterij), bedrijven en natuurorganisaties. Deze partijen besteden het geld aan vier categorieën: verwerving, inrichting en beheer, overig en apparaatskosten.³

Dit onderzoek is op hoofdlijnen een herhaling van een studie voor de Natuurbalans 2005 (Gaaff 2005a). We hanteren dezelfde methoden en afbakening. We gebruiken cijfers van het CBS, het Compendium voor de Leefomgeving, een aantal beleidsdocumenten (Ministerie Economische Zaken 2013a, 2013b, 2014a, 2014b Ministerie Economische Zaken, Landbouw & Innovatie 2011, Ministerie LNV et al 2006), jaarverslagen en kennis van experts om het verhaal achter de cijfers te duiden. Voor het onderzoek naar de inkomsten en kosten van enkele natuurorganisaties hebben we de jaaropgaven gebruikt en iedere organisatie om een controle en een toelichting van de cijfers gevraagd.

Statistiek Kosten & financiering natuur- en landschapsbeheer

We maken uitvoerig gebruik van de tabel 'kosten en financiering voor natuur- en landschap' van het CBS (2016a),⁴ hanteren gelijke definities (zie bijlage 1 voor de begrippenlijst) en hebben aanvullende data opgevraagd bij het CBS. Daarnaast hebben we dankbaar gebruik gemaakt van de kennis van het CBS. De cijfers die we voor natuur- en landschapsbeheer gebruiken volgen de COFOG-definities⁵ (UN 2000) en vallen binnen het subthema "Environmental protection", namelijk "Protection of biodiversity and landscape" (categorie 5.4). De volledige definitie luidt:

"This group covers activities relating to the protection of fauna and flora species (including the reintroduction of extinct species and the recovery of species menaced by extinction), the protection of habitats (including the management of natural parks and reserves) and the protection of landscapes for their aesthetic values (including the reshaping of damaged landscapes for the purpose of strengthening their aesthetic value and the rehabilitation of abandoned mines and quarry sites)."

³ Het CBS verstaat onder natuurorganisaties particuliere organisaties die zich inzetten voor natuurbescherming in Nederland. Dit kunnen terreinbeherende organisaties zijn (zoals Natuurmonumenten en de provinciale landschappen) en niet-terreinbeherende organisaties (zoals Vogelbescherming Nederland en het Wereldnatuurfonds). Onder bedrijven verstaat het CBS bedrijven uit de nijverheid (delfstoffenwinning, industrie en openbare nutsbedrijven) en particuliere bosbouw groter dan 5 hectare. Hierin zitten dus onder andere de uitgaven van de drinkwaterbedrijven voor natuurbeheer in hun drinkwaterwingebieden. De kosten van waterschappen worden slechts deels meegenomen. Deze beperken zich tot de kosten van projecten in het kader van gebiedsgerichte bestrijding van verdroging. De overige uitgaven van de Waterschappen aan waterkwaliteit worden in deze statistiek niet meegenomen, maar is onderdeel van de milieukostenstatistiek onder het compartiment water.

⁴ Te vinden op www.statline.cbs.nl > natuur en milieu > milieu > milieukosten > milieukosten; gehele economie. In de kostencijfers die het CBS presenteert gaat het in het merendeel van de gevallen over uitgaven aan natuur. Hierbij wordt geen rekening gehouden met bijvoorbeeld afschrijvingen op apparaten, die het verschil tussen kosten en uitgaven aangeven. In dit rapport worden de woorden kosten en uitgaven door elkaar gebruikt.

⁵ Classification of functions of government

De meest recente data betreft het jaar 2013. Wanneer dat nuttig is kijken we ook naar de hele periode tussen 1999 en 2013⁶. Soms vergelijken we het jaar 2013 met het jaar 2003. We beschikken over gedetailleerde informatie voor 2003 omdat een soortgelijk onderzoek eerder is uitgevoerd over dat jaar (Gaaff 2005a,b).

De Rijksoverheid gebruikt het kasstelsel, waarbij uitgaven in het jaar dat zij worden gedaan als kosten worden verantwoord, ongeacht of de activiteiten eerder of later plaatsvinden. Alle cijfers zijn op kasbasis en betreffen een kalenderjaar, tenzij anders aangegeven.⁷ De cijfers zijn voor inflatie gecorrigeerd en in prijzen van het jaar 2013 uitgedrukt. Meer informatie over deze correctie is in bijlage 2 te vinden.

Niet in deze cijfers

We volgen in dit onderzoek de definities van de statistiek kosten en financiering natuur- en landschapsbeheer. Onderstaande posten vallen niet onder deze statistiek:

- **Milieubeheer, waaronder waterkwaliteit**
Kosten voor milieubeheer zijn onderverdeeld in verschillende compartimenten: water, lucht, bodem, afval, geluid, algemeen. In 2013 waren de totale milieukosten voor Nederland ruim 11 miljard euro. De natuur- en landschapskosten zijn ruim tien procent hiervan: minder dan 1 miljard in 2013. Het compartiment Water omvat waterkwaliteit en betreft de kosten om waterverontreiniging te beschermen, te herstellen of te verbeteren. In 2013 bedroegen de kosten voor het water compartiment ongeveer 3,7 miljard, waar de waterschappen en de gemeenten het meest aan bijdragen (CBS 2016b).
- **Bosbeheer van particulieren kleiner dan 5 hectare**
Bos beslaat circa 8 procent van het grondoppervlak van Nederland (bron statline –bodemgebruik). “De meeste bosterreinen in Nederland (88 procent) zijn kleiner dan 5 ha. Deze vele kleine bosjes beslaan ongeveer 13 procent van het totale bosareaal.” (CBS et al. 2014).
- **Financieel voordelige regelingen**
Financieel voordelige regelingen zoals fiscale faciliteiten en bijbehorende belastinguitgaven zoals fiscale vrijstellingen of vrijstellingen voor het aanvragen van vergunningen, ondersteuning van het groenfonds, rechten van successie etc. zijn geen onderdeel van deze studie. In 2005 gaven Boers & de Koning een uitgebreid overzicht van deze stromen. De omvang werd toen geraamd op 87 miljoen euro per jaar (zonder inflatiecorrectie: 73 miljoen euro).
- **Geldstromen van en naar de EU**
Nederland draagt ook bij aan het natuurbeleid van de EU. Vanwege meerdere methodewijzigingen is dit bedrag niet eenduidig te achterhalen voor de afgelopen jaren. Volgens de meest recente wijziging was de overdracht van het Rijk naar de EU in de periode 2007-2013 circa 54 miljoen per jaar (Koppert 2011). In de voorgaande jaren hanteerde het Centraal Bureau voor de Statistiek een ruimere definitie. Ook bijdragen vanuit de EU voor bijvoorbeeld het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) worden dus niet meegenomen.
- **Geen kosten-batenanalyse, geen waardering van natuur**
We voeren voor dit onderzoek geen kosten-batenanalyse uit en evenmin monetariseren we de waarde van natuur in Nederland.
- **Niet geormerkte geldstromen**
We beperken ons vooral tot de feitelijke geldstromen die geormerkt zijn voor het natuur- en landschapsbeheer. Op enkele uitzonderingen na wordt het geld dat niet geormerkt is voor natuur- en landschapsbeheer maar er toch aan wordt besteed, niet meegerekend. Als provincies of gemeentes meer geld uittrekken voor natuur dat niet is geormerkt als natuurgeld, wordt het niet meegenomen in deze overzichten.

⁶ Over de volgende jaren zijn cijfers beschikbaar: 1999, 2000, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013.

⁷ Voor beheer boeken de provincies de uitgaven voortaan op het jaar waarin de activiteiten plaatsvinden. Hierdoor kunnen de fluctuaties tussen jaren wat groter worden en kan binnen een jaar het verschil tussen het saldo van uitgaven (wie doet de daadwerkelijke uitgaven) en overdrachten (van wie komt het geld) groter worden.

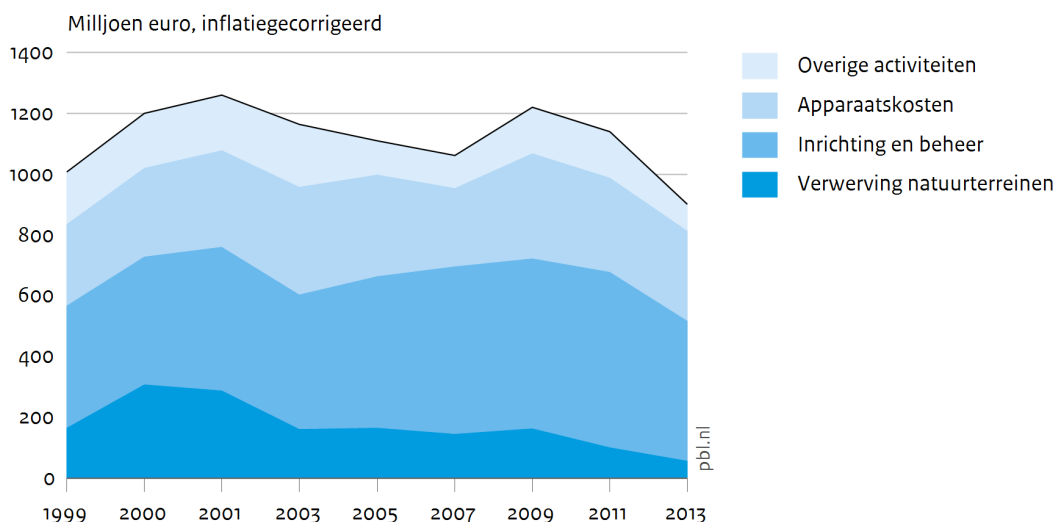
3 Uitgaven direct aan natuur en landschap

Omvang geldstromen gedaald

In 2013 bedroegen de uitgaven aan natuur en landschap⁸ in Nederland 901 miljoen euro, oftewel ongeveer 54 euro per inwoner. In 1999 was dit nog 1007 en in 2003 1163 miljoen euro (wat neerkomt op 64, respectievelijk 72 euro per inwoner). Als percentage van BBP bedroegen de uitgaven aan natuur en landschap in 2013 0,14 procent, in de periode 1999-2003 was dit gemiddeld nog 0,18 procent (CBS 2015a). Deze uitgaven worden gedaan voor verwerving van natuur, inrichting en beheer, apparaatskosten en overige kosten zoals educatie en voorlichting. De uitgaven worden voor een groot deel door de overheid gedaan, maar ook door natuurorganisaties en bedrijven.

Figuur 3.1 laat zien dat de omvang van de uitgaven in de periode 1999-2013 meerdere malen is gewijzigd. De recente daling van 2013 is waarschijnlijk te verklaren doordat de geoormerkte decentralisatiemiddelen voor het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) werden stopgezet en vervangen door een decentralisatie-uitkering voor natuur die ongeoormerkt is.⁹ In 2013 zijn op basis van het regeerakkoord Rutte-II middelen beschikbaar gekomen voor natuur die via het Provinciefonds over de provincies verdeeld worden. Als deze extra middelen ook worden meegerekend zijn de uitgaven aan natuur en landschap nauwelijks gedaald in de periode tussen 2003 en 2013. Hier komen we later in dit hoofdstuk op terug.

Figuur 3.1 Bestemming van natuur- en landschapsgelden

Bron: CBS

⁸ Dit betreft bruto uitgaven: de uitgaven die worden gemaakt voor de eigen activiteiten van de partijen.

⁹ Eind 2011 zijn de ILG-middelen bestemd voor de ontwikkeling van verbindingzones stopgezet.

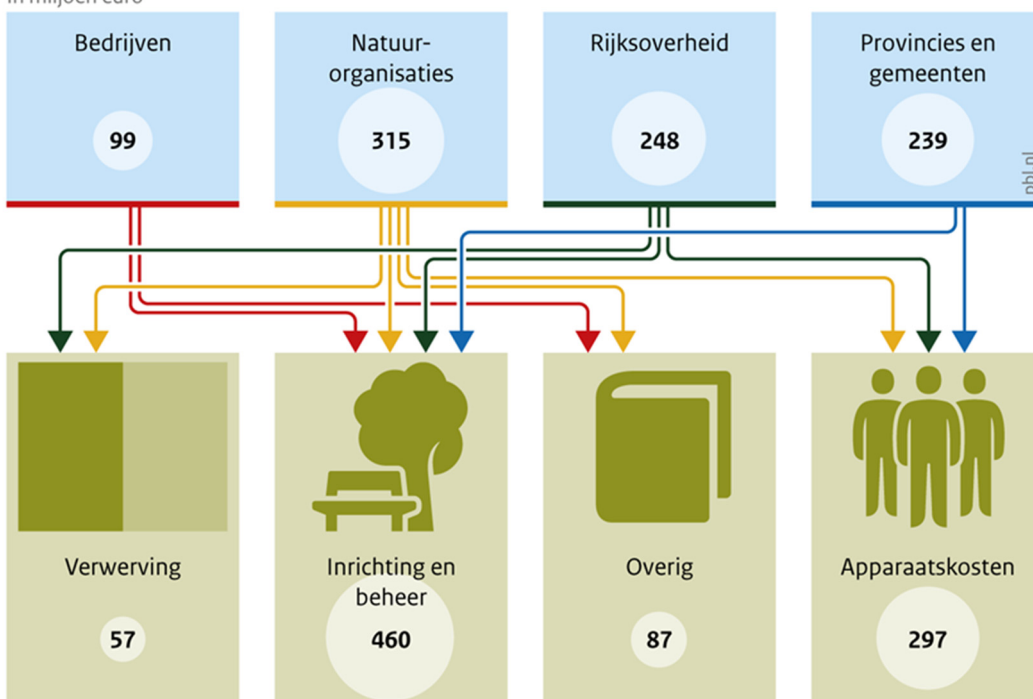
Vier bestemmingen voor natuurgeld

Wie doet de uitgaven aan natuurbeheer? Zowel publieke als private partijen betalen aan natuur. Publieke partijen (Rijksoverheid, provincies, waterschappen¹⁰ en gemeenten) betalen het merendeel van de kosten. Private partijen (bedrijven, natuurorganisaties en onverdeeld) betalen echter ook een aanzienlijk deel. In 2013 was dit ruim 45 procent. Figuur 3.2 laat voor het jaar 2013 zien wat bedrijven, natuurorganisaties, de Rijksoverheid en de decentrale overheden aan iedere bestemming (verwerving, inrichting en beheer, apparaatskosten en overige kosten – zie bijlage 1 voor de definities) betalen. De natuurorganisaties zijn de enige partij die aan álle categorieën betalen. Naast natuurorganisaties, is het Rijk de enige andere partij die nieuwe natuur verwerft – zie ook tekstkader 'Omvang natuurterreinen en aankoop'. De Rijksoverheid besteedt het merendeel van haar uitgaven aan inrichting en beheer. Bedrijven¹¹ beheren ook natuurterreinen, maar hun aandeel is kleiner dan overheden en natuurorganisaties.

Figuur 3.2

Natuur- en landschapskosten van uitgever naar bestemming 2013

In miljoen euro

Bron: CBS; bewerking PBL

Omvang natuurterreinen en aankoop

In Nederland zijn 20 Nationale Parken, daarnaast zijn er Natura 2000 gebieden (zowel binnen als buiten de Nationale Parken). Nederland werkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen Ecologische hoofdstructuur of EHS) dat al deze gebieden omvat. Voor de herijking van de EHS in 2011 was het doel om in 2018 een natuurnetwerk van 728.500 ha te realiseren. Dat doel is in 2013 naar beneden bijgesteld, waarbij de keuze voor de exacte omvang ligt bij de provincies. Daarnaast is er nog ruim 6 miljoen hectare aan grote wateren zoals meren en de Noordzee. Sinds 2014 zijn de provincies verantwoordelijk voor het Natuurnetwerk Nederland. Met hen is in het Natuurpact afgesproken dat zij voor 2027 nog circa 80.000 hectare natuur inrichten (PBL 2014).

¹⁰ Waterschappen betalen ook aan waterkwaliteit, dit valt echter niet binnen deze statistiek, maar in de statistiek milieubeheer – compartiment water – zie ook voetnoot 3 in hoofdstuk 2.

¹¹ Dit zijn bedrijven in de particuliere bosbouw (>5 hectare), delfstoffenwinning, industrie en openbare nutsbedrijven.

Inrichting en beheer zijn de grootste uitgavenpost

De uitgaven aan verwerving van natuurterreinen bedroegen 57 miljoen euro in 2013. Deze uitgaven bereikten een piek in 2000, namelijk 307 miljoen euro. In die periode werden extra middelen vrijgemaakt in het kader van de zogenaamde beleidsimpuls Natuuroffensief om versneld grond aan te kopen voor de Ecologische Hoofdstructuur.¹² Deze uitgaven zijn de afgelopen jaren gestaag gedaald – zie figuur 3.1. Gemiddeld genomen werd de afgelopen 15 jaar 15 procent van de uitgaven aan natuur en landschap besteed aan verwerving. In 2000 en 2001 was dat ongeveer een kwart van de totale uitgaven, maar na 2009 is het gedaald tot 6 procent in 2013. Deze daling is te verklaren: ten eerste is het afgelopen decennium al relatief veel nieuwe natuur verworven en neemt de beschikbaarheid van nieuw te verwerven grond af (CBS et al 2014). Ten tweede is in 2011 door de herijking van de EHS de ontwikkelopgave verkleind. Dat is in 2013 weliswaar deels teruggedraaid, maar nog steeds is de totale opgave voor verwerving van nieuwe gebieden kleiner dan voor 2011. Ten derde zijn natuur-aankopen in 2013 opgeschort vanwege de decentralisatie en is de periode waarin het natuur-netwerk moet zijn afgerond opgerekt van 2018 naar 2027.

De toename van de uitgaven aan 'inrichting en beheer' in de jaren 2003 – 2011 van 441 naar 574 miljoen euro is te verklaren omdat reeds verworven terreinen ingericht en beheerd moeten worden. Ook procentueel zijn de uitgaven gestegen; van gemiddeld 37 procent tussen 2000 en 2003 naar gemiddeld 50 procent vanaf 2007. In 2013 dalen de uitgaven aan inrichting en beheer weer naar ongeveer 460 miljoen euro. Een van de redenen hiervoor is dat de subsidiarieven voor natuurbeheer zijn gedaald van 84 procent naar 75 procent van de standaardkostprijs waardoor er dus minder subsidiegeld naar beheer gaat en terreinbeheerders meer uit eigen middelen moeten betalen. Daarnaast hebben waarschijnlijk ook de bovengenoemde afbouw van het ILG en de onzekerheid door de decentralisatie van het natuurbeleid meegespeeld.

De apparaatskosten hebben de afgelopen jaren geschommeld tussen de 360 en 260 miljoen euro en waren in 2013 bijna 300 miljoen euro. Ook de overige kosten zijn gedaald en bedroegen in 2013 87 miljoen euro.

Rijk heeft minder directe uitgaven

Als we kijken naar welke partijen de uitgaven aan natuur doen, zien we ten eerste dat de private partijen gezamenlijk minder uitgeven aan natuur en landschap dan de publieke partijen. In de period 1999 en 2013 is dit percentage iets gedaald; van zo'n 49% in de eerste jaren naar iets minder dan 40% van de totale uitgaven in 2013. Ten tweede zien we dat binnen de publieke partijen een verschuiving heeft plaatsgevonden (figuur 3.3): de provincies en gemeenten doen vanaf 2007 relatief hogere uitgaven, terwijl de uitgaven van het Rijk lichtjes dalen. Dit komt deels door het afronden van ILG, waarbij de uitvoering verschuift naar provincies en gemeenten (decentralisatie) en het Rijk met iedere provincie afrondingsovereenkomsten heeft gesloten. Het Rijk blijft wel middelen ter beschikking stellen voor dit doel, maar indirect via overdrachten naar provincies die het vervolgens redelijk vrij staat hoe zij dit inzetten. Hier gaan we in het volgende hoofdstuk verder op in.

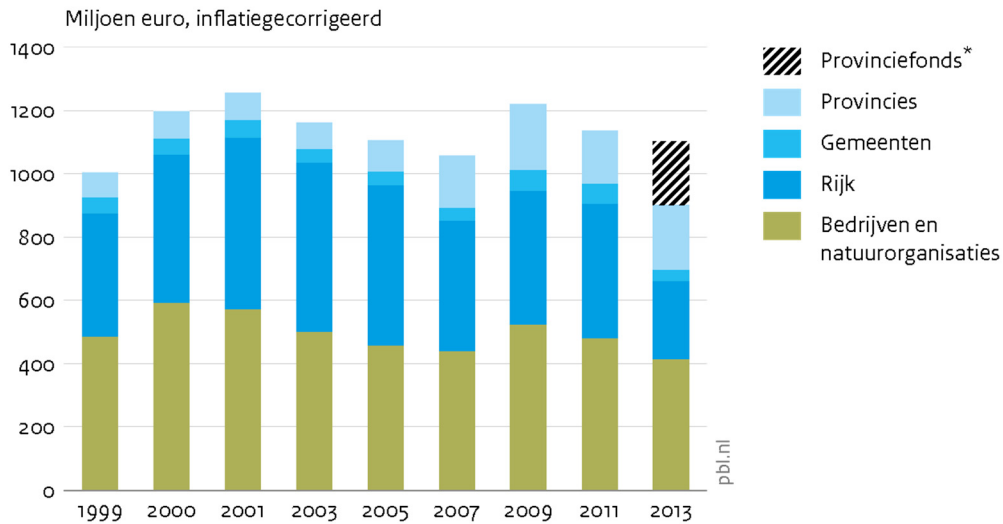
Volgens de statistieken betaalden de publieke partijen in 2013 minder dan in voorgaande jaren. Dit komt onder andere door de eerder aangekondigde bezuinigingen. In 2013 is deze bezuiniging deels gecompenseerd door het kabinet Rutte II, dat via het Lenteakkoord eenmalig 200 miljoen euro extra voor natuur uit trok.¹³ Dit bedrag is ongeoormerkt overgeheveld naar het provinciefonds waardoor dat bedrag (ook in figuur 3.3) niet is terug te zien bij de bruto kosten van de provincies (Ministerie van Economische Zaken 2014b). Zolang deze middelen wel aan natuur zijn besteed is de daling in 2013 dus een fictieve daling, ofwel een

¹² <http://www.clo.nl/indicatoren/nl1481-uitgaven-aan-natuur-verwerving-ecologische-hoofdstructuur>.

¹³ Deze eenmalige uitkering in 2013 is daarna structureel gemaakt.

kasschuif. Daarom heeft figuur 3.3. een aparte categorie 'provinciefonds', die dit ongeoormerkte bedrag van 200 miljoen euro weergeeft. Het valt nog niet te zeggen of dit bedrag ook daadwerkelijk aan natuur is besteed. Het is ook mogelijk dat provincies een extra bijdrage hebben gedaan uit het provinciefonds of uit andere middelen, maar ook dat komt niet in de statistieken terug als dat geld niet geoormerkt is als kosten voor natuur- en landschap. Dit wordt verder uitgezocht bij de evaluatie van het natuurpact (De Blaeij en Linderhof, te verschijnen).

Figuur 3.3 Bruto kosten voor natuur- en landschapsbeheer naar partij

* Het Provinciefonds betreft een éénmalige extra bijdrage van kabinet Rutte II aan de Provincies

Bron: CBS Statline, EZ 2014b

4 Indirecte geldstromen naar natuur en landschap

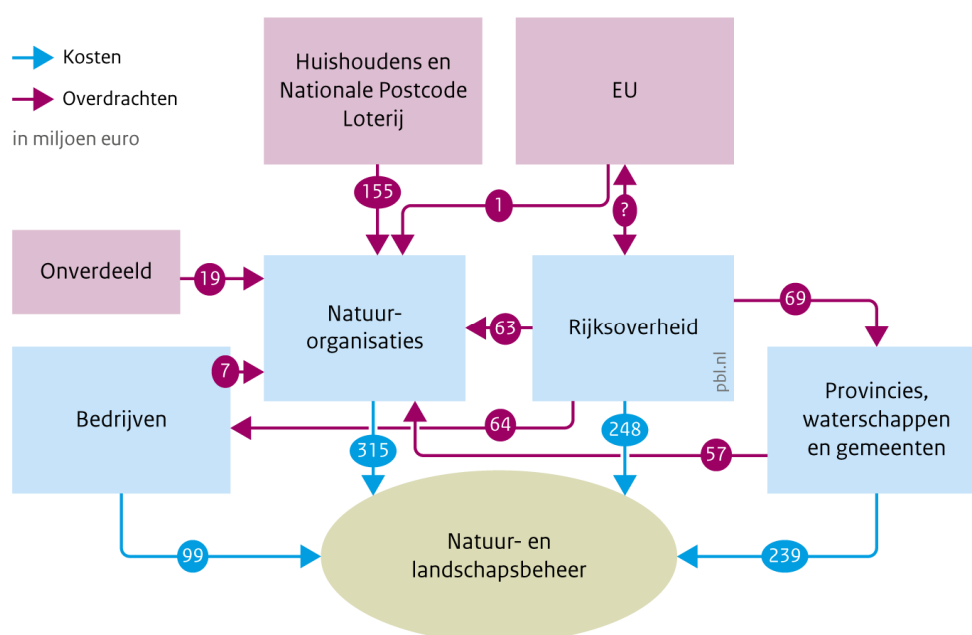
In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken welke partijen direct geld uitgeven aan natuurbeheer. In dit hoofdstuk kijken we naar de indirecte geldstromen. Dit zijn de geldstromen die eerst van eigenaar wisselen, bijvoorbeeld van Rijk naar provincie of natuurorganisatie of van provincie naar natuurorganisatie, voordat ze worden uitgegeven aan natuurbeheer. Dit noemen we overdrachten. Overdrachten worden door de ene aan de andere partij betaald. Dit kunnen heffingen of subsidies zijn, of betalingen of ontvangsten voor diensten.

Huishoudens en EU betalen indirect ook aan natuur

Sommige partijen, zoals de Rijksoverheid, betalen aan andere partijen, die vervolgens de daadwerkelijke uitgaven doen aan het natuur- en landschapsbeheer. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij natuurorganisaties die van de overheid een bijdrage ontvangen voor de uitgaven die zij doen aan natuurbeheer. Figuur 4.1 laat zien welke partijen in 2013 de uitgaven doen aan het natuurbeheer en van welke partijen het geld hiervoor afkomstig is. Dit is een ingewikkelde kluwen omdat sommige partijen, zoals decentrale overheden en bedrijven, zowel overdrachten ontvangen waarmee ze hun uitgaven bekostigen, als ook overdrachten doen aan andere partijen. Figuur 4.1 laat zien dat de EU en huishoudens indirect mee betalen aan het natuurbeheer; deze partijen waren eerder niet in beeld omdat ze zelf geen directe uitgaven aan natuurbeheer hebben (volgens de definitie van deze statistiek).

Figuur 4.1

Kosten en overdrachten voor natuur- en landschapsbeheer 2013

Bron: PBL

Indirecte bijdrage van huishoudens is toegenomen

Tabel 4.1 laat de overdrachten in 2013 zien. In totaal wisselt zo'n 500 miljoen euro van eigenaar voordat het aan natuur wordt besteed. Ter vergelijking, in 2003 was dit nog 454 miljoen (Gaaff 2005a)¹⁴. Het Rijk doet overdrachten aan verschillende partijen. In 2013 betaalde het Rijk aan de EU, decentrale overheden, bedrijven en natuurorganisaties ieder ongeveer een kwart van haar totale natuurbudget. Daarnaast maakt het Rijk geld over aan de provincies via het Provinciefonds. Vanwege de decentralisatie van de natuurtaken naar de provincies zijn de Rijksbijdragen aan het Provinciefonds toegenomen en de directe bijdrage aan Natuur- en landschapsbeheer afgenomen. Hieronder valt bijvoorbeeld ook een deel van het geld dat voorheen naar de Dienst Landelijk Gebied ging. Echter, omdat deze geldstroom via het Provinciefonds gaat, valt deze onder algemene middelen en is daarmee niet geoormerkt voor natuur en dus niet in tabel 4.1 opgenomen. Hierdoor wordt het minder inzichtelijk wie uiteindelijk hoeveel aan natuurbeheer heeft bijgedragen.

De natuurorganisaties zijn de grootste ontvangers van overdrachten, zij voeren dan ook een groot deel van het natuurbeheer uit. Natuurorganisaties ontvangen geld van de EU, het Rijk, de decentrale overheden, bedrijven en huishoudens (inclusief de Nationale Postcode Loterij). Huishoudens betalen het merendeel van de overdrachten aan de natuurorganisaties. Een groot deel hiervan loopt via de Nationale Postcode Loterij. Absoluut gezien is de overdracht van de huishoudens en de Nationale Postcode Loterij aan natuurorganisaties gestegen, vergeleken met 2003. De overdrachten van bedrijven aan natuurorganisaties zijn min of meer gelijk gebleven, maar bedrijven betalen niet langer aan provincies en gemeenten. Nieuw is dat natuurorganisaties nu ook aan andere natuurorganisaties betalen.

Tabel 4.1
Overdrachten voor natuur- en landschapsbeheer (2013, miljoen euro)

	Van							
	EU	Rijk	provincie, waterschappen, gemeenten	Bedrijven	Natuurorganisaties	Huishoudens en Nationale Postcode Loterij	onverdeeld	Totaal ontvangen
EU		61						61
Rijk								1
provincie, waterschappen en gemeenten		69						69
bedrijven		64						64
Natuurorganisaties	1	63	57	7	6	155	20	308*
Huishoudens								0
Onverdeeld								0
Totaal betaald	1	257	57	7	6	155	20	503

Bron: CBS Statline

N.B.: Er loopt bij CBS momenteel een onderzoek naar de overdrachten van Nederland naar de EU en vice versa. De 1 miljoen euro overdrachten van de EU naar de natuurorganisaties komen uit de jaarverslagen van de natuurorganisaties. Er is momenteel onvoldoende zicht op de EU-bijdrages aan natuur vanuit bijvoorbeeld landbouwsubsidies, bijdragen aan ontwikkelingssamenwerking en natuursubsidies.

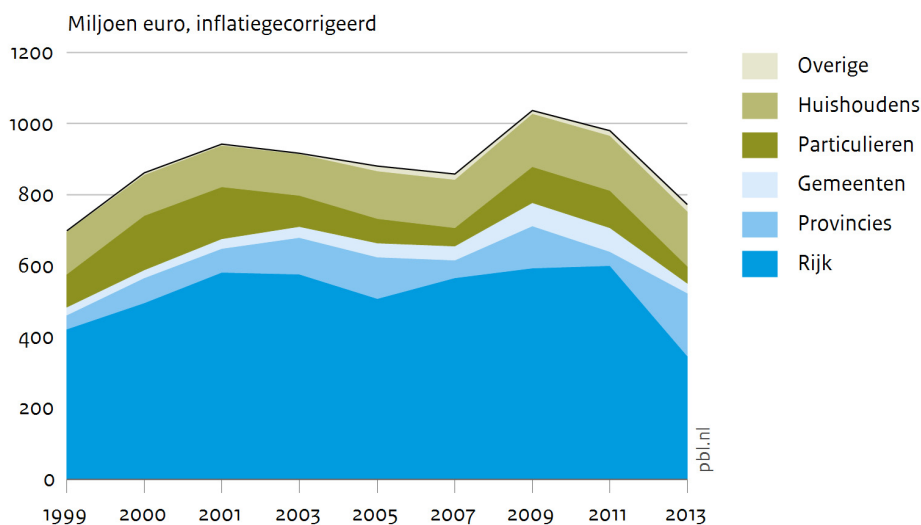
*Dit bedrag is lager dan in de Statline tabellen. In statline bedragen de overdrachten van natuurorganisaties aan elkaar 45 miljoen euro. Dit bedrag bevat ook overdrachten naar andere sectoren. De in deze tabel gegeven 6 miljoen euro zijn wel overdrachten tussen natuurorganisaties. Daardoor is het hier gegeven totaal ontvangen bedrag door de natuurorganisaties ook lager dan in Statline.

¹⁴ Toelichting: De statline tabel van 2003 heeft de bijdrage van en naar Europa nog niet opgenomen. Deze staat alleen in Gaaff (2005a).

Rijk blijft belangrijkste financier van natuur- en landschapsbeheer

Als we kijken wie natuur- en landschapsbeheer uiteindelijk *financieren*, krijgen we een ander beeld dan we bij de directe uitgaven in hoofdstuk 3 zagen. Figuur 4.2 laat zien dat de publieke partijen voor ruim 70 procent het natuur- en landschapsbeheer financieren. Dit aandeel neemt de laatste jaren af en ligt nu weer rond het niveau van 2003. Zoals hierboven aangegeven komt de daling van de Rijksbijdrage en de stijging van de provinciale bijdrage in 2013 grotendeels door het stoppen van het ILG en de extra bijdrage van 200 miljoen euro door het kabinet Rutte II aan het Provinciefonds welke niet is opgenomen in figuur 4.2 (EZ 2013, 2014).

Figuur 4.2 Overdrachten voor natuur- en landschapsbeheer naar partij

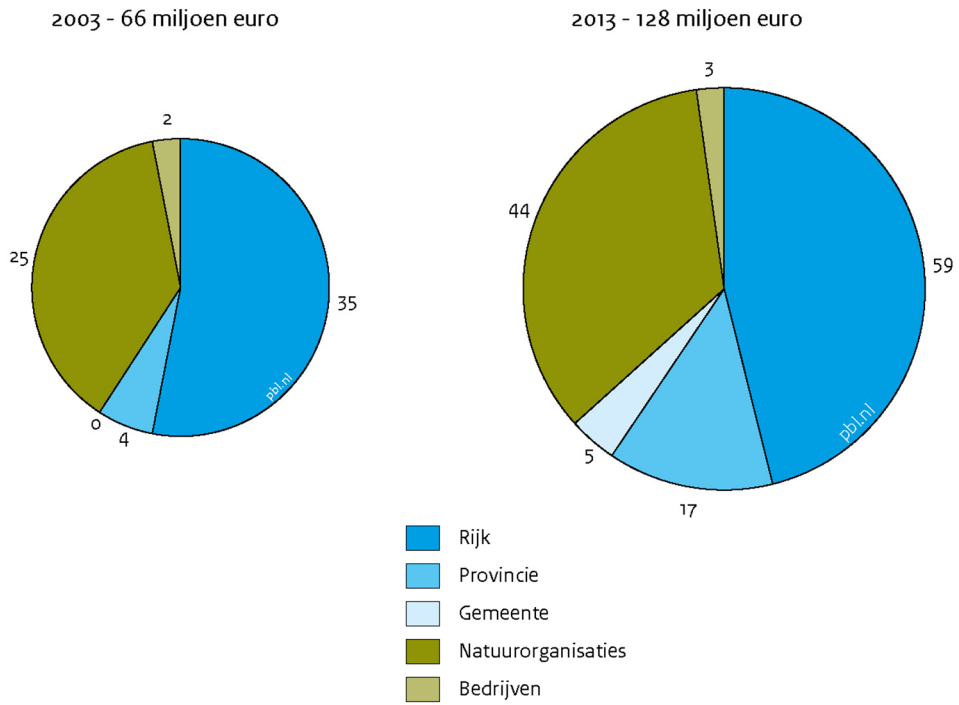
Bron: CBS

Natuur levert steeds meer op

Behalve dat natuurbeheer geld kost, levert het ook geld op. Dit zijn vaak houtopbrengsten van bossen, maar ook de inkomsten van verkoop van toegangskarten, pacht en recreatieve activiteiten horen hierbij. In 2003 was de opbrengst nog 67 miljoen (56 miljoen zonder inflatiecorrectie), in 2013 is dit bijna verdubbeld tot 128 miljoen (zie figuur 4.4). Waar in 2003 dus nog 6 procent van de uitgaven aan natuur werd terugverdiend, is dat in 2013 gestegen naar 14 procent – zie ook hoofdstuk 3. De vijf partijen die natuur beheren ontvangen allen een deel van die natuuropbrengsten. De publieke partijen generen samen 63 procent van de opbrengsten. Bedrijven en natuurorganisaties verdienen de overige 37 procent. In 2003 verdienen deze partijen nog 41 procent van de opbrengsten. De overheid genereert dus, zowel relatief als absoluut, meer opbrengsten dan tien jaar geleden; de opbrengsten van het Rijk, vooral via Staatsbosbeheer, en van de natuurorganisaties zijn meer dan verdubbeld. De opbrengsten van de provincies en gemeenten zijn in die tijd meer dan vervienvoudigd. Dit beeld past bij de ambities van de Rijksnatuurvisie die meer inzet op een duurzame benutting van natuur. Verschillende natuurorganisaties experimenteren met andere manieren om hun inkomsten te verbreden. Er is echter nog weinig zicht op de potenties daarvan en de gevolgen voor natuurbeheer en het draagvlak voor natuurbeleid.

Figuur 4.4 Opbrengsten van natuur- en landschapsbeheer

bedragen in miljoenen euro, gecorrigeerd voor inflatie

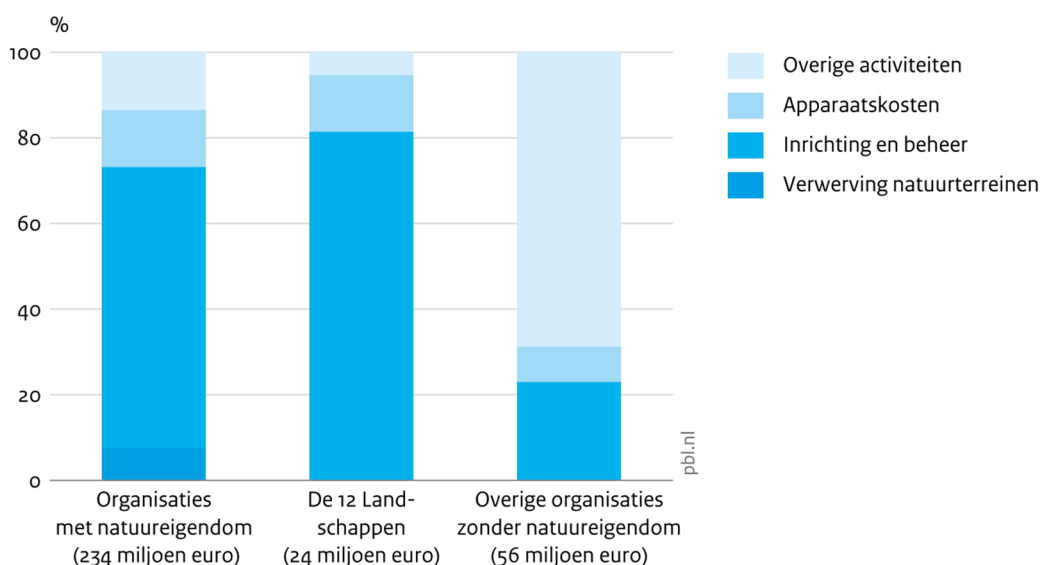
Bron: CBS

5 Enkele natuurorganisaties nader bekeken

De doelstelling van een natuurorganisatie bepaalt de besteding van geld

Doelstellingen van natuurorganisaties verschillen per organisatie. Zo zetten de organisaties met natuur in eigendom doorgaans vooral in op beheer van natuur en op het verwerven en inrichten van nieuwe gronden. De organisaties zonder eigen natuurgebieden zetten meer in op educatie en op campagnes. Dit zie je terug in het uitgavenpatroon van de natuurorganisaties – zie figuur 5.1. Een enkele natuurorganisatie zonder natuurterreinen in eigen beheer besteedt ook geld aan inrichting en beheer. Zo beheert de Unie van Provinciale Landschappen, ook wel de De12Landschappen genoemd, zelf geen natuur, maar ontvangt ze hiervoor jaarlijks wel een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij. Deze bijdrage betaalt ze door aan de afzonderlijke provinciale landschappen die wél natuurterrein bezitten. De categorie 'overige natuurorganisaties' in figuur 5.1 (ook zonder natuureigendom) zijn heel divers. Ze richten zich bijvoorbeeld op een enkel dier- of plantensoort maar ook op belangenbehartiging in het algemeen en op educatie, voorlichting en communicatie. Het Wereldnatuurfonds en Vogelbescherming Nederland zijn hier voorbeelden van.

Figuur 5.1 Bestemming natuur- en landschapskosten van de Nederlandse natuurorganisaties, 2013

Bron: CBS

Merk op dat statline de netto kosten toont. Deze grafiek toont de bruto kosten voor de natuurorganisaties

Natuurorganisaties ontvangen geld uit diverse hoeken

Tabel 5.1 laat zien dat de overdrachten aan de natuurorganisaties tussen 2003 en 2013 zijn gedaald. Vooral de bijdrage vanuit het Rijk is gedaald. Huishoudens, inclusief de Nationale Postcode Loterij, doen meer overdrachten aan de natuurorganisaties. Het Rijk maakt ook een bijdrage over aan Staatsbosbeheer. Deze bijdrage maakt geen onderdeel uit van de overdrachten, omdat het beheer van Staatsbosbeheer als onderdeel van het Rijk wordt gezien (meer over Staatsbosbeheer in de tekst box 'speciale status Staatsbosbeheer').

Tabel 5.1

Overdrachten naar natuurorganisaties in 2003 en 2013 (in miljoenen euro, inflatie gecorrigeerd)

	Overdracht afkomstig van						Totaal
	Eu	Rijk	Provincie, water-schappen en gemeenten	Bedrijven	Huishoudens	onverdeeld	
2003	2	115	62	6	140*	8	333
2013	1	63	57	7	155	20	308

* De Statline tabel laat hier een getal van 117 euro zien, met inflatiecorrectie is dit 140 euro. Het bedrag dat in Gaaff 2005 stond over het jaar 2003 was aanzienlijk lager (69 euro, met inflatiecorrectie). We hebben niet kunnen achterhalen waar dit verschil door wordt veroorzaakt.

Speciale Status van Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer bestaat sinds 1899. De oorspronkelijke taak was om te voorzien in de vraag naar hout (door aanleg productiebossen) en het terugdringen van de zandverstuivingen. Nu is de taak uitgebreid naar het zorgdragen voor een groene leefomgeving voor mens, plant en dier, het beheren van natuurgebieden en ontwikkelen van nieuwe natuur. In 2014 beheerde ze 265.000 hectare grond (bron: website Staatsbosbeheer.) Zoals de naam al aangeeft viel Staatsbosbeheer onder de staat. In 1998 is ze verzelfstandigd en een rechtspersoon met een wettelijke taak geworden. Ze beheert nog steeds bos, in opdracht van de staat en krijgt daar een jaarlijkse bijdrage voor. In 2003 bedroeg de bijdrage van het toenmalige ministerie van LNV 64 miljoen euro (exclusief recreatie) (Gaaff 2005a). De bijdrage (inclusief subsidie) van het Ministerie van Economische Zaken en het Provinciefonds was in 2013 89 miljoen euro (Staatsbosbeheer 2013). De bijdrage is bestemd voor het beheer van natuur en landschap, voor recreatie, belangenbehartiging, gastheerschap, participatie en overige opdrachten (Staatsbosbeheer 2013: p 45). Deze 89 miljoen euro is onderverdeeld in 25 miljoen euro voor organisatiekosten en eigenaarslasten, 11 miljoen euro voor beheer van gebieden buiten de NNN/EHS en bijna 52 miljoen euro voor beheer van gebieden binnen de NNN/EHS. Vanaf 2014 vervalt de bijdrage voor beheer buiten de EHS, hiervoor moet ook Staatsbosbeheer op zoek naar alternatieve manieren van financieren (Staatsbosbeheer 2013).

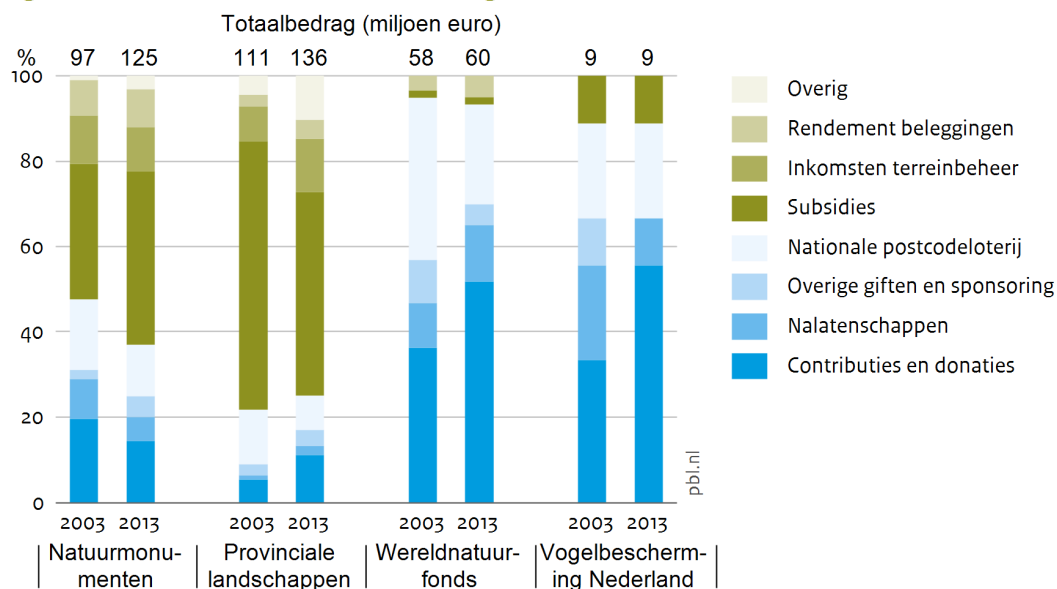
Verdeling inkomsten gewijzigd

We lichten hier de uitgaven en inkomsten van vier natuurorganisaties uit, te weten Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen, Vogelbescherming Nederland en Wereldnatuurfonds (WNF). Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen ontvangen samen meer dan 70 procent van de totale overdrachten naar de natuurorganisaties. In 2003 zijn de uitgaven en inkomsten ook uitgezocht voor dezelfde natuurorganisaties (Gaaff 2005a). De vier organisaties verschillen in omvang: de twaalf provinciale landschappen en Natuurmonumenten zijn bekende voorbeelden van natuurorganisaties met natuur in eigendom. Zij hadden in 2013 een budget van respectievelijk 132 en 125 miljoen euro. Zo'n 80 procent daarvan wordt besteed aan verwerving, inrichting en beheer van natuurgebieden. Vogelbescherming Nederland en WNF zijn twee niet-terreinbeherende organisaties en hebben dan ook een andere verdeling van de uitgaven: zij geven zo'n 10 procent uit aan inrichting en beheer van natuurgebieden en zo'n 70 procent aan overige activiteit, zoals campagnes en voorlichting.

Als we kijken naar de bronnen van de inkomsten van de organisaties – zie figuur 5.2 – zien we bijvoorbeeld de overdrachten van huishoudens en bedrijven aan natuurorganisaties terug in de contributies en donaties, Nationale Postcode Loterij en nalatenschappen, overige giften en sponsoring. Relatief gezien hebben de provinciale Landschappen, WNF en Vogelbescherming Nederland in 2013 meer inkomsten uit contributies, nalatenschappen en overige giften en sponsoring dan in 2003. Natuurmonumenten heeft in 2013 uit deze posten ongeveer evenveel ontvangen als in 2003, maar omdat hun totale inkomsten zijn gestegen van 97 miljoen euro naar 125 miljoen euro is de relatieve bijdrage van huishoudens en bedrijven voor hen gedaald.¹⁵ De overdrachten van de overheden aan natuurorganisaties zijn te zien in de 'subsidies'. Natuurmonumenten heeft in 2013 meer subsidie ontvangen dan in 2003. Dit is (deels) te verklaren door de hogere beheerbijdrage die Natuurmonumenten ontvangt als beheerder van veel landgoederen. De provinciale landschappen daarentegen hebben in 2013 naar verhouding minder subsidie ontvangen. Wat ook opvalt, is het belang van de Nationale Postcode Loterij. Zeker voor de niet-terreinbeherende organisaties vormt het geld dat zij krijgen van de Nationale Postcode Loterij een substantieel deel van hun totale budget. Voor de vier hier bekeken organisaties is de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij de afgelopen jaren wel afgenomen.

Ten slotte vormen de inkomsten van het terreinbeheer de in hoofdstuk 4 beschreven opbrengsten van natuur. Inkomsten van terreinbeheer zijn vanzelfsprekend alleen terug te vinden bij de terreinbeherende organisaties zoals Natuurmonumenten en de provinciale landschappen. We zien dat zowel bij Natuurmonumenten als bij de provinciale landschappen de inkomsten uit eigen terrein zijn toegenomen in de afgelopen 10 jaar. Bij de provinciale landschappen komt dat overeen met de in hoofdstuk 4 gesignaleerde verdubbeling van inkomsten (van 9 naar 17 miljoen euro). Bij Natuurmonumenten is de stijging lager (van 11 naar 13 miljoen euro).

Figuur 5.2 Inkomsten van vier natuurorganisaties, 2003 en 2013

Opmerking: Cijfers van het WNF betreffen een boekjaar, respectievelijk 2002/2003 en 2012/2013.

¹⁵ Merk op dat de inkomsten zijn gecorrigeerd voor inflatie en zijn gegeven in prijzen van het jaar 2013. Ongecorrigeerd bedroegen de inkomsten van Natuurmonumenten 81 miljoen Euro in 2003. Gecorrigeerd voor inflatie in prijzen voor 2013, bedroegen ze 97 miljoen euro.

6 Conclusies en aanbevelingen

Omvang en richting van geldstromen zijn de afgelopen jaren gewijzigd

Aan het begin van dit onderzoek stelden we de vraag: *Wie betaalt hoeveel voor welk doel aan natuur- en landschapsbeheer, en hoe is dat de afgelopen jaren veranderd?* We onderzochten dit zowel op nationaal niveau als voor een aantal natuurorganisaties. We beschouwden de periode tussen 1999 en 2013. In deze periode werd gemiddeld genomen 1.1 miljard euro per jaar aan natuur- en landschapsbeheer uitgegeven (0,14 procent tot 0,18 procent van het BBP). In 2013 is dit gedaald tot 901 miljoen euro. Als we hier de eenmalige, ongeoormerkte bijdrage van 200 miljoen euro aan het Provinciefonds die is afgesproken bij het Lenteakkoord bij optellen, zijn deze uitgaven nauwelijks gedaald in de periode 2003-2013. In de periode 1999-2013 hebben meerdere beleidswijzigingen plaatsgevonden waardoor de totale uitgaven aan het natuur- en landschapsbeheer sterk hebben gefluctueerd.

Geldstromen gaan grotendeels naar inrichting en beheer

We onderscheidden vier verschillende bestemmingen voor het natuurgeld: verwerving, inrichting en beheer, apparaatskosten en overige kosten, zoals educatie en voorlichting. Jaarlijks wordt het meeste geld besteed aan inrichting en beheer (gemiddeld genomen 44 procent van de uitgaven). Tussen 1999 en 2011 is dit bedrag gestegen van 299 naar 547 miljoen euro, daarna is het weer afgenomen tot 460 miljoen euro in 2013. Daarmee blijft inrichting en beheer wel de grootste uitgavenpost voor natuur en landschap. De uitgaven aan verwerving van nieuwe terreinen is de afgelopen jaren ook gestaag afgenomen; van 135 miljoen euro in 2003 tot 57 miljoen euro in 2013. Deze veranderingen komen ook deels door ongeoormerkte overheveling van natuurgelden naar het Provinciefonds. De individuele provincies leggen verantwoording over hun natuuruitgaven af aan de Provinciale Staten.

Decentralisatie is zichtbaar, maar financieringsstromen moeilijk te volgen

Zowel publieke (Rijk en decentrale overheden) als private partijen (bedrijven en natuurorganisaties) betalen direct aan natuur- en landschapsbeheer. De private partijen doen in 2013 zo'n 45 procent van de uitgaven aan natuur; in 2003 was dit nog meer dan de helft. Behalve de verschuiving tussen publieke en private partijen is ook een verschuiving binnen de publieke partijen te zien. De decentralisatie, waarbij het Rijk de uitvoering van natuurbeheer overdraagt aan de provincies, is terug te zien in de cijfers. Een deel van de uitgaven aan natuur is overgeheveld van het Rijk naar het Provinciefonds. Aangezien het Provinciefonds geen onderdeel is van de CBS-statistiek over 'natuur- en landschapskosten', zal het in de toekomst moeilijker worden om veranderingen in uitgaven aan natuur te blijven volgen. Om ook in de toekomst goed zicht te kunnen blijven houden op de omvang van de uitgaven aan natuur verdient het aanbeveling om de verzameling van de natuurstatistieken aan te passen.

Rijk blijft belangrijkste financier van natuur- en landschapsbeheer

Behalve directe uitgaven, zijn er ook indirecte uitgaven aan natuur. Zo'n 500 miljoen euro wisselt van eigenaar voordat het aan natuur- en landschapsbeheer wordt uitgegeven. De EU en de huishoudens – inclusief de Nationale Postcode Loterij – komen in beeld wanneer we naar deze indirecte geldstromen kijken. Het Rijk draagt natuurbeheertaken op aan andere partijen, zoals decentrale overheden en natuurorganisaties. Als financier hiervan, betaalt het Rijk het merendeel van de overdrachten. De natuurorganisaties voeren een groot deel van

de beheertaken uit. Zij ontvangen van alle andere typen partijen overdrachten om het natuur- en landschapsbeheer uit te voeren en te financieren.

Natuurbijdrage van en naar de EU moeilijk te volgen

De natuurbijdrage van Nederland aan de EU en vice versa is de afgelopen jaren telkens met andere methoden berekend en niet goed vergelijkbaar in de tijd. Voor dit onderzoek hebben we daarom de EU-bijdrage grotendeels buiten beschouwing gelaten. In de officiële statistieken is het moeilijk om te zien waar deze middelen naar toe gaan en welk deel daarvan terugvloeit naar de Nederlandse natuur. Momenteel loopt er bij het CBS een onderzoek naar deze geldstromen, het verdient aanbeveling om deze geldstromen ook in de toekomst te blijven registreren.

Opbrengsten natuur- en landschapsbeheer nemen toe

Natuur en landschap kosten geld om te beheren, maar ze leveren ook geld op. De opbrengsten van natuur- en landschapsbeheer, in de vorm van bijvoorbeeld houtkap, pachtgelden en recreatieopbrengsten, zijn ongeveer verdubbeld tussen 2003 en 2013; van 66 miljoen euro naar 128 miljoen euro. Dit past bij de ambities van de Rijksnatuurvisie die meer inzet op een duurzame benutting van natuur. Verschillende natuurorganisaties experimenteren met andere manieren om hun inkomsten te verbreden. Er is echter nog weinig zicht op de potenties daarvan en de gevolgen voor natuurbeheer en het draagvlak voor natuurbeleid.

Veranderende inkomstenbronnen

Voor vier natuurorganisaties (Natuurmonumenten, provinciale landschappen, Vogelbescherming Nederland en het Wereldnatuurfonds) hebben we de samenstelling van de inkomstenbronnen in 2013 vergeleken met 2003. De samenstelling is veranderd en contributies en donaties zijn voor de niet-terreinbeherende organisaties Wereldnatuurfonds en Vogelbescherming groter geworden, zowel totaal in euro's als relatief ten opzichte van hun totale inkomsten. Zeker deze niet-terreinbeherende organisaties, maar ook de terreinbeherende organisaties, ontvangen een substantieel deel van hun budget van de Nationale Postcode Loterij. De terreinbeherende organisaties als Natuurmonumenten en de provinciale landschappen zijn daarnaast sterk afhankelijk van subsidies om hun beheertaken te kunnen uitvoeren. De verschillen tussen de natuurorganisaties zijn echter dusdanig groot dat geen eenduidige conclusie kan worden getrokken over de gevolgen van de veranderingen in het natuurbeleid voor de natuurorganisaties. Het verdient aanbeveling om over een paar jaar de effecten op inkomsten en uitgaven van natuurorganisaties nogmaals te bezien, als de gevolgen van de decentralisatie en veranderingen in het natuurbeleid zijn uitgekristalliseerd.

Referenties

- Boers, A. en de Koning, M.J. (2005), *Belastinguitgaven door fiscale faciliteiten voor Natuurbeleid*, Den Haag: Landbouw Economisch Instituut.
- Buijs, A., T. Matthijsen en B. Arts (2014), 'The man, the administration and the counter-discourse': An analysis of the sudden turn in Dutch nature conservation policy', *Land use policy* 28 (2014) 676- 684.
- CBS Centraal Bureau voor de Statistiek (2013), *Natuur en landschapskosten – methode* <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/dataverzameling/kosten-en-financiering-natuur-landschapsbeheer.htm> laatst bezocht op 25-05-2016.
- CBS Centraal Bureau voor de Statistiek (2015a), *BBP, productie en bestedingen; kwartalen, waarden, nationale rekeningen* <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82601NED&D1=17,63&D2=2&D3=44,84,94&HDR=G1,G2&STB=T&VW=T> laatst bezocht 8 januari 2016.
- CBS Centraal Bureau voor de Statistiek (2015b), *Consumentenprijsindex (CPI)* <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70936NED&D1=0&D2=519,532,545,558,571,584,597,610,623,636,649,662,675&HDR=T&STB=G1&VW=T> laatst bezocht op 27-05-016.
- CBS Centraal Bureau voor de Statistiek (2016a), *Kosten en financiering natuur- en landschapsbeheer*, <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70213ned&D1=a&D2=a&HDR=T&STB=G1&VW=T> laatst bezocht op 27-05-2016.
- CBS Centraal Bureau voor de Statistiek (2016b), *Kosten en financiering milieubeheer*, <http://statline.cbs.nl/Statweb/selection/?DM=SLNL&PA=37193&VW=T>
- CBS, PBL, Wageningen UR (2014), *Versnippering van bossen, 2011* (indicator 1161, versie 05, 10 juli 2014). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1161-Versnippering-bos.html?i=4-25>).
- CBS, PBL, Wageningen UR (2014), *Realisatie nieuwe EHS - verwerving en inrichting, 1990 - 2012* (indicator 1307, versie 10, 9 juli 2014). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen
- Egmond, P. en A. Ruijs (2016), *Natuurlijk Kapitaal: Naar waarde geschat*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Gaaff, A. (2005a), *Geldstromen voor natuur en landschap. Achtergronden bij de Natuurbalans 2005*. Rapport 408763010. Bilthoven: Milieu- en Natuurplanbureau .
- Gaaff (2005b), *Natuurbalans, hoofdstuk 8 Geldstromen in beeld gebracht*, Bilthoven: Milieu- en Natuurplanbureau.
- Koppert, H. (2011), *Environmental protection expenditures from the Netherlands in foreign countries, Statistics Netherlands*, Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Kwink Groep (2015), *Geld voor en met natuur, leren van andere sectoren*, Den Haag: Kwink Groep.
- Ministerie van LNV (2006), *Natuur en Landschap op Waarde Geschat, wat is de economische waarde van natuur en landschap?* Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie (2011), *Kamerbrief over herijking EHS en decentralisatie ILG*, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/06/22/kamerbrief-over-herijking-ehs-en-decentralisatie-ilg>
- Ministerie van Economische Zaken (2013a), *Kamerbrief Natuurpact*, <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/documenten/kamerstukken/2013/09/18/kamerbrief-natuurpact>

- Ministerie van Economische Zaken (2013b), *Kamerbrief ILG-rapportage 2007-2011*, <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken/documenten/kamerstukken/2013/01/17/kamerbrief-ilg-rapportage-2007-2011>
- Ministerie van Economische Zaken (2014a), *Rijksnatuurvisie 2014 - Natuurlijk Verder*, Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.
- Ministerie van Economische Zaken (2014b), *13 EZ (XIII) Jaarverslag 2013 Versie 14-3-2014*, <http://www.rijksbegroting.nl/2013/verantwoording/jaarverslag?hoofdstuk=40.38>.
- Ministeries van LNV, VROM en V&W, de gezamenlijke provincies (IPO), gemeenten (VNG) en waterschappen (UvW) (2004), *Contouren van het Investeringsbudget Landelijk Gebied*, Den Haag.
- NP Stichting Samenwerkingverband Nationale Parken (2011), *Waardevolle natuur verdient eigen geld - Werving van private inkomsten door nationale parken*, Den Haag.
- PBL (2014), *Balans voor de Leefomgeving 2014*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Rijksoverheid (2011), *Onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur, 20 September 2011*, Ministerie van Binnenlandse zaken, Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie, Interprovinciaal Overleg.
- Rijksoverheid (2012), *Uitvoeringsafspraken bij onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur van 20 September 2011 en aanvullende afspraken van 7 December 2011, 8 Februari 2012*, Ministerie van Binnenlandse zaken, Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie, Interprovinciaal Overleg.
- Salverda, I.E. , Pleijte, M. , Dam, R.I. van (2014), *Meervoudige democratie : Meer ruimte voor burgerinitiatieven in het natuurdomein*, Wageningen: Alterra, 2014.
- Selnes, T., D.A. Kamphorst, B. Arts & J. van Tatenhove (2013), *Innovatieve governance-arrangementen; op zoek naar vernieuwing in het groene domein*, Wageningen: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt werkdocument 340.
- Staatsbosbeheer (2013), *Jaarstukken 2013*, Driebergen
- UN (2000), *CLASSIFICATIONS OF EXPENDITURE ACCORDING TO PURPOSE: Classification of the Functions of Government (COFOG), Classification of Individual Consumption According to Purpose (COICOP), Classification of the Purposes of Non-Profit Institutions Serving Households (COPNI), Classification of the Outlays of Producers According to Purpose (COPP)*, Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, ST/ESA/STAT/SER.M/84, New York

Bijlage 1 - Begrippenlijst

Bron: CBS 2013

Kosten, overdrachten en lasten

Bruto kosten - De totale natuur- en landschapskosten van de eigen activiteiten van de economische sectoren.

Opbrengsten - Opbrengsten uit terreinbeheer, zoals de verkoop van gekapt hout.

Overdrachten (ontvangen en betaald)

Saldo overdrachten - Naast kosten te dragen van eigen activiteiten kunnen de verschillende sectoren ook bijdragen in de kosten van andere sectoren of kunnen zij juist van andere sectoren bijdragen ontvangen. Deze overdrachten bestaan uit heffingen, subsidies, leges en vergoedingen voor verleende diensten met betrekking tot natuur- en landschapsbeheer. Vanaf 2005 zijn hierbij ook overdrachten van en naar het buitenland opgenomen. Het saldo van de overdrachten is het verschil tussen de ontvangen en betaalde overdrachten.

Netto lasten - De netto lasten bestaan uit de som van de jaarlijkse netto kosten ten behoeve van natuur en landschap van eigen activiteiten, vermeerderd met betaalde heffingen, subsidies en betalingen voor diensten, verminderd met de ontvangen heffingen, subsidies en ontvangsten voor diensten. De netto lasten geven aan in welke mate een sector bijdraagt in de financiering van natuur en landschap. Vanaf 2005 zijn hierbij ook overdrachten van en naar het buitenland opgenomen.

Netto kosten - Het totaal van de bruto kosten minus de opbrengsten van de activiteiten uitgevoerd door de economische sectoren voor natuur en landschap.

Partijen

Publiek partijen - De volgende overheidsonderdelen zijn actief in natuur- en landschapsbeheer: het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten.

Rijksoverheid - Het gaat hier om de natuur- en landschapskosten van de ministeries.

Provincies - De kosten van provincies bestaan voor een belangrijk deel uit bestuurlijke activiteiten (apparaatskosten). Verder bestaan de kosten voor de provincie uit kwantitatief beheer grondwater, kosten die verbonden zijn aan het uitvoeren van de Ontgrondingswet en maatregelen om het natuurbeleid uit te voeren.

Waterschappen - De kosten van waterschappen beperken zich tot de kosten van projecten in het kader van gebiedsgerichte bestrijding van verdroging.

Gemeenten - De kosten van de gemeenten zitten vooral in beheer van natuurterreinen en bossen, landschapsbescherming en het organiseren van boomplantdagen.

Particulieren - Onder particulieren vallen bedrijven, particuliere boseigenaren en particuliere natuurbeschermingsorganisaties

Natuurbeschermingsorganisaties - Particuliere natuurbeschermingsorganisaties zijn organisaties, die zich inzetten voor natuurbescherming in Nederland. De gemaakte kosten gaan gepaard met activiteiten waarmee wordt nagestreefd om de toestand van natuur en landschap te beschermen, herstellen of verbeteren. Er zijn terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties en niet-terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties. Tot de terreinbeherende organisaties (deze hebben natuurterrein in eigendom) worden de Stichtingen Provinciale Landschappen en de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten gerekend. Tot de niet-terreinbeherende organisaties (deze hebben geen natuurterrein in

eigendom) worden de Stichtingen Provinciaal Landschapsbeheer gerekend. Tenslotte zijn er de overige natuurbeschermingsorganisaties, zoals het Wereld Natuur Fonds (WNF).

Huishoudens - De betaalde overdrachten van huishoudens zijn afkomstig van contributies, giften, erfstellingen en legaten ten gunste van natuurbeschermingsorganisaties. Ook de financiering door de Nationale Postcodeloterij is aan de huishoudens toegerekend.

Bedrijven - Bij bedrijven en particuliere boseigenaren wordt de nijverheid exclusief bouwnijverheid en particuliere bosbouw bedoeld. Bij de nijverheid gaat het om bedrijven behorend tot de bedrijfstakken delfstoffenwinning, industrie en openbare nutsbedrijven. Bij de particuliere bosbouw zijn alleen bedrijven met meer dan 5 hectare bos meegenomen.

Onverdeeld - Niet aan bepaalde sectoren toe te rekenen lasten

Bestemming

Apparaatskosten - De gezamenlijke kosten voor personen en hulpmiddelen die nodig zijn voor het functioneren van een instelling of het verrichten van een taak. Apparaatskosten bestaan voor een deel uit personeelskosten (in de vorm van salarissen) en voor een deel uit materieel, bijvoorbeeld huisvesting.

Verwervingskosten natuurterreinen - Kosten voor de aanschaf van natuurterreinen.

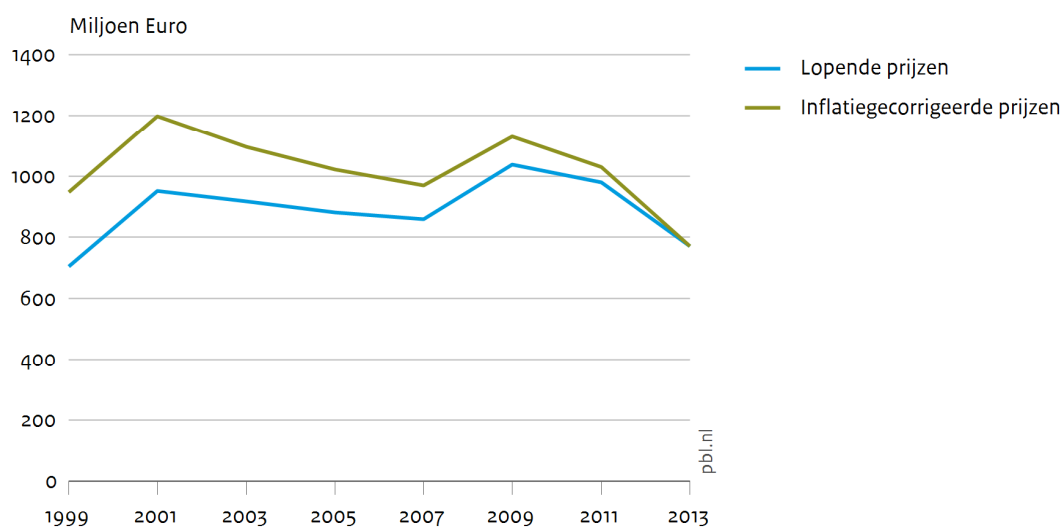
Inrichting en beheer - Kosten voor de inrichting (eenmalig) en de instandhouding van de natuur (terugkerend).

Overige kosten - De kosten van overige activiteiten bestaan onder andere uit de kosten van natuur- en landschap sparende voorzieningen van bedrijven en de kosten van diverse organisaties die activiteiten ontplooiën op het gebied van natuureducatie en -voorlichting.

Bijlage 2 – Inflatiecorrectie

De cijfers in dit rapport zijn – tenzij anders aangegeven – voor inflatie gecorrigeerd (basisjaar 2013). De cijfers in de statistiek kosten en financiering natuur- en landschapsbeheer zijn in lopende prijzen weergegeven (in prijzen van dat jaar). Constante prijzen zijn voor inflatie en andere prijspeilontwikkelingen gecorrigeerde prijzen, zodat prijzen in de tijd te vergelijken zijn. Een volledige correctie bestaat uit inflatiecorrectie (met behulp van de consumentenprijsindex), wijzigingen in belastingtarieven en specifieke wijzigingen voor goederengroepen¹⁶. We hebben voor dit onderzoek gekozen voor een onvolledige correctie en hebben alleen een inflatiecorrectie doorgevoerd op basis van de consumentenprijsindex van het CBS (CBS 2015b). We kiezen hierbij voor 2013 als basisjaar, alle prijzen zijn dus omgerekend naar bedragen zoals die in 2013 zouden zijn betaald. Als gevolg hiervan zijn alleen de cijfers voor 2013 in dit rapport gelijk aan de cijfers in de tabel op Statline, tenzij anders aangegeven. De cijfers voor de overige jaren zijn niet één op één te herleiden.

Figuur B1 Netto kosten natuur- en landschapsbeheer

Bron: CBS

¹⁶ Een goederengroep is een groep van gelijksoortige goederen of diensten zoals het Systeem van Nationale Rekeningen hanteert (SNA 2010/ CBS 2010)